

ПОЛІВКА СНІГОВА

Chionomys nivalis (Martins, 1842)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Гризуни (Rodentia), родина — Хом'якові (Cricetidae). Один з 3-х видів роду, єдиний вид роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Поширений у гірських системах Європи, Кавказу і Малої Азії. Українська популяція являє собою сегмент колишнього суцільного альпійсько-кавказького ареалу. Відомі знахідки в Україні відносяться до субальпіки в межах висот 1300–2000 м н.р.м. Ареал в Україні фрагментований на кілька ділянок у Чорногорі і Горґанах (можливо, також Свидовці й Марамарошах).

Чисельність і причини її зміни

Дуже низька, хоча в місцях оселення трапляється не рідко. З території України відомо лише кілька відносно чисельних поселень, розташованих переважно в межах Говерляньського масиву Чорногори. Чисельність в притаманних біотопах сягає 40–60 особин на 1 га, проте частка серед дрібних ссавців Карпат не перевищує 0,1%. Причини зміни чисельності: скорочення площі притаманних виду біотопів, будівництво рекреаційних центрів.

Особливості біології та наукове значення

Селиться в зоні криволісся і на альпійських луках, найчастіше в місцях поширення кам'янистих розсіпів. Тісно пов'язаний з асоціаціями жерепа і рододендрону.

Веде норувий спосіб життя і має цілорічну сутінково-нічну активність. Живиться переважно зеленими частинами трав'янистих рослин і чагарників. Статева зрілість настає на другий рік життя. Плодить 1–2 рази на рік, по 3–5 малят. Єдиним серед ссавців вид-індикатор альпійських угруповань.

Морфологічні ознаки

Відносно велика сіро забарвлена довгохвоста нориця. Розміри відносно великі, довжина тіла — 120–160 мм, лапка — 19–23 мм. Хвіст довгий (55–70 мм), становить близько 45% довжини тіла. Вуха довгі, 16–19 мм, прикладені до щоки, досягають очей. Вібриси довгі, близько 30–50 мм. Тон забарвлення хутра сірий з незначним бурим смагом.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид був включений у два видання ЧКУ, внесений у додаток II до Бернської конвенції, за базою даних МСОП має категорію LC. Знаходиться під охороною на території Карпатського НПП і Карпатського БЗ. Ефективна охорона може бути досягнута лише при створенні зон абсолютної заповідності в місцях концентрації виду і формуванні екокоридорів між окремими локусами поширення виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Існує позитивний досвід тимчасового утримання виду в неволі, проте розмноження не вивчене.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Татаринів, 1956; Рудышин, 1975; Рогатко, 1984; Корчинский, 1987; Загороднюк, 1993, 1998; Киселюк, 1993; Загороднюк та ін., 1997.

Автор: І.В. Загороднюк, О.І. Киселюк
Фото: А. Оporto

СТРОКАТКА СТЕПОВА

Lagurus lagurus (Pallas, 1773)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Гризуни (Rodentia), родина — Хом'якові (Cricetidae). Єдиний вид роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Поширений від Подніпров'я до Єнісею. В Україні поширений на сх. від Дніпра в межах степової та лісостепової зон. Ареал інтенсивно скорочується із зх.; на теренах Придніпровської низовини вид, ймовірно, зник.

Чисельність і причини її зміни

Сучасна чисельність складає до 1% від інших видів дрібних ссавців; у живленні сов частка виду складає 1–5% жертв. Серед причини скорочення чисельності — руйнація степових ценозів унаслідок розорювання і надмірного випасу худоби, боротьба із «шкідливими» гризунами упродовж всього ХХ ст., фрагментація популяцій. Останні два десятиліття відомий лише за реєстраціями у пелетках сов і сичів.

Особливості біології та наукове значення

Характерний мешканець степу, інколи зустрічається на посівах багаторічних трав. Типові біотопи — цілині ділянки різнотравно-типчаккових, полиново-злакових і лучних степів, зарості степових чагарників, посіви багаторічних трав. Землерий, що риє розгалужені нори. Має переважно сутінкову активність, взимку активний і вдень. Жи-

виться переважно вегетативними частинами трав'янистих рослин та насінням диких трав. Характерна висока інтенсивність розмноження на фазі зростання чисельності. Розмноження протягом всього теплого періоду року, плодить по 5–7 малят до 6 разів на рік. Живуть 1–2 роки.

Морфологічні ознаки

Дрібна нориця з характерними забарвленням і пропорціями тіла. Довжина тіла — 85–105 мм; хвіст короткий (10–18 мм), сурозмірний з довжиною задньої лапки (13–16 мм). Ступні задніх ніг густо вкриті волоссям. Хутро спини попелясто-сіре з жовтим відтінком. На спині уздовж хребта від носа до хвоста проходить темна смуга.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид дотепер не мав охоронного статусу, за МСОП має категорію LC. Охороняється на територіях об'єктів природно-заповідного фонду Луганської та Донецької обл. Ефективна охорона може бути досягнута лише при збільшенні кількості та площі степових заповідних ділянок.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Утримання в неволі не складне. Розмножуються при утриманні у віваріях.

Господарське та комерційне значення

Раніше вид відносили до «шкідників» сільськогосподарства.

Основні джерела інформації

Марочкина, 1987; Кондратенко, Загороднюк, 1999; Зоря, 2001; Кондратенко та ін., 2003; Атамась, Товпинець, 2006; Загороднюк, Коробченко, 2008; Полищук, 2008; Загороднюк, 2009.

Автори І.В. Загороднюк, О.В. Кондратенко
Фото: С. Черенков

СЛІПАЧОК ЗВИЧАЙНИЙ

Ellobius talpinus (Pallas, 1770)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Гризуни (Rodentia), родина — Хом'якові (Cricetidae). Один з 5-ти видів роду, єдиний вид роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

За межами України вид зустрічається у степах від Побужжя до Поволжя, Зауралля і Казахстану, у горах і передгір'ях Середньої Азії. Наразі зх. сегмент ареалу суттєво скорочується і відносно потужні популяції збереглися у Степовому Криму і Придінців'ї.

Чисельність і причини її зміни

Загальна чисельність в Україні не більша 2–3 тис. особин. Протягом останніх десятиріч відбувається суттєве скорочення ареалу і чисельності виду. Причини зміни чисельності: руйнація степових ценозів і надмірний випас худоби, засадження степів плантаціями сосни, фрагментація популяцій.

Особливості біології та наукове значення

Типово степовий вид, приурочений до цілинних ділянок різнотравно-злакових і псамофітних степів, інколи заселяє агроценози. Існує багаторічна просторова динаміка популяцій завдяки постійному переміщенню колоній. Активність цілодобова, найбільша вранці; взимку і в літню посуху активність знижена. Живиться переважно рослинною

їжею, як підземними, так і надземними частинами рослин; характерне запасання корму. Період гону і термін вагітності приуроченні до середини літа. Самка плодить 2–3 рази на рік по 2–5 малят. Живуть 2–3 роки. Вид є індикатором мало порушених ділянок псамофітного степу. Утримується як лабораторна тварина для генетичних досліджень.

Морфологічні ознаки

Розміри малі, довжина тіла до 150 мм. Очі маленькі, вушниця відсутня, є лише складка шкіри біля слухового отвору, хвіст короткий, його довжина менша за довжину задньої лапки. Ступня і пальці з крайовою оторочкою, підшви голі. Різці білі, виступають вперед і відокремлені губами від ротової

порожнини. Забарвлення спини від світлопалевого до буровато-сірого з виразним потемнінням верху голови.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид дотепер не мав охоронного статусу, за МСОП має категорію LC. Охороняється на заповідних територіях Луганщини («Шарів кут», «Трьохізбенський степ»). Досить звичайний в Криму. Ефективна охорона в континентальній Україні може бути досягнута лише при збільшенні кількості й площі заповідних ділянок псамофітного степу.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Тварини легко приручаються; утримання і розведення в умовах віварію нескладне.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Сахно, 1978; Товпинець, 1993; Кондратенко та ін., 2003; Булахов, Пахомов, 2006; Загороднюк, Коробченко, 2008; Коробченко, 2008; Коробченко, Загороднюк, 2008; Товпинець, Євстаф'єв, 2008.

Автори: М.А. Коробченко, О.В. Кондратенко
Фото: М.О. Колесніков, М.А. Коробченко

ВЕДМІДЬ БУРИЙ

Ursus arctos (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Хижі (Carnivora), родина — Ведмедеві (Ursidae). Один з 4-х видів роду, один з видів роду в фауні України.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Територію України населяє раса середньоросійського ведмедя (*Ursus arctos arctos* Linnaeus, 1758), ареал якої охоплює Європу, Зх. Сибір до Єнісею, Алтай. Ареал в Україні в минулому охоплював лісову і частково степову зони. Наразі вид зберігся лише в регіоні Карпат. Заходи окремих особин трапляються на Поліссі (Київська та Сумська обл.).

Чисельність і причини її зміни

Не перевищує 300 особин. Найбільше ведмедя в Закарпатській та Івано-Франківській обл. (до 200 особин), менше у Львівській (до 50 особин) найнижча чисельність ведмедя в Чернівецькій обл. — близько 20 особин. Причини зміни чисельності: фрагментація ареалу, інтенсивна експлуатація та омоложення лісів і велике рекреаційне навантаження на них; високий рівень чинника непокою, браконьєрський відстріл тварин.

Особливості біології та наукове значення

Типовий лісовий вид. В гірських районах надає перевагу мозаїчному деревостану, розчленованому заростаючими вирубками та субальпійськими луками. Барлоги влаштовує під виворотнями, в дуплах старих дерев, на схилах в чагарнику, серед кам'яних завалів. Початок та строки зимової сплячки коливаються залежно від погодних умов. Всеїдна тварина, причому

рослинні корми можуть складати основну частину раціону. Народження ведмежат відбувається раз на два роки в кінці грудня — на початку січня. У виводку зазвичай двоє ведмежат, що тримаються з матір'ю до 2 років.

Морфологічні ознаки

Стопоходяча тварина з масивним плечовим поясом. Голова крупних розмірів з масивним лобом та широко розставленими округлими вухами. Забарвлення хутра від світло-бурого чи рудуватого до темно-бурого. Маса тіла може сягати більше 400 кг.

Режим збереження та заходи з охорони

Занесений до ЧКУ (2003), Червоного списку МСОП, CITES, і як вид, що підлягає особливій

охороні, до Бернської конвенції. Ефективні заходи охорони: збереження і заповідання первісного середовища існування виду, екопросвітницька робота з населенням та розробка заходів, спрямованих на нівелювання конфлікту людини з хижаком та зменшення чинника непокою, локальні біотехнічні заходи з метою підвищення кормності угідь, боротьба з браконьєрством.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Добре розмножується в умовах неволі (зоопарки Києва, Харкова, Одеси).

Господарське та комерційне значення

Мисливський вид.

Основні джерела інформації

Татаринів, 1956; Гептнер с соавт., 1967; Турянин, 1974; Лавро, 1975; Слободян, 1979; Хоєцький, 2000; Delehan, Dykyy, Dzubenko, Srebrodolska, 2002.

Автори: Л.С. Шевченко, М.Г. Шквиря
Фото: Київський зоологічний парк